

ПОЛІКРИЗА ТА ВІДНОВЛЕННЯ ГРОМАД: ПЕРЕОСМИСЛЕННЯ ЄВРОПЕЙСЬКИХ ДОСВІДІВ ДЛЯ УКРАЇНИ

POLYCRISIS AND COMMUNITY RECOVERY: REINTERPRETING EUROPEAN EXPERIENCES FOR UKRAINE

Воляннюк О.Я.,

orcid.org/0000-0002-1606-7416

кандидат політичних наук, доцент,

доцент кафедри міждисциплінарної освіти

Національного університету «Києво-Могилянська академія»

Гуменюк І.Б.,

orcid.org/0009-0001-3903-3438

аспірант кафедри політичних наук

Українського державного університету імені Михайла Драгоманова

У статті здійснено комплексне дослідження проблем полікризи та відновлення громад у європейській політичній традиції з акцентом на можливості її переосмислення в сучасних українських реаліях. Показано, як у європейському історичному досвіді відбудова виходила за межі матеріальної реконструкції, поєднуючи інфраструктурні, соціальні та культурні аспекти. На прикладах післявоєнної відбудови Варшави, падіння Берлінської стіни та інтеграції НДР до Європейського Співтовариства досліджено, як відновлення громад завжди мало політичний і символічний вимір, спрямований на відновлення соціальної солідарності та легітимних інституцій.

Дослідники стверджують, що феномен полікризи став виразною аналітичною рамкою для осмислення сучасних трансформацій європейського політичного простору. Полікриза розглядається не як умовний набір окремих деструктивних процесів, а як багатовимірна система взаємопов'язаних економічних, соціальних, політичних, безпекових, ціннісних загроз, що взаємно підсилюють одна одну та ускладнюють вироблення ефективних рішень. Досвіди Європи підтверджують, що подолання таких багатоскладових і перманентних викликів потребують трансформації політики від реактивного кризового менеджменту до довгострокових стратегій стійкості та інституційного оновлення. Кейс-стаді та історичний аналіз вказують, що політика відновлення також є органічною частиною європейської політичної традиції. Вона поєднує структурні реформи, інвестиції в соціальний капітал, підтримку місцевих громад із ширшими проектами модернізації та інтеграції. Європейські досвіди відбудови підтверджують, що саме комплексність, міжсекторальність, опора на локальні ініціативи забезпечують сталі результати. У сучасних умовах повномасштабної війни та полікризи світового порядку Україна потребує подібного багатовимірного підходу, де поряд із фізичною репарацією територій розвиваються нові форми самоорганізації, демократичної інтеграції та культурного переосмислення локальних спільнот.

Ключові слова: полікриза, відновлення громад і територій, трансформація світового порядку, історія європейської інтеграції, демократична модернізація, стійкість України.

The article provides a comprehensive study of the problems of polycrisis and community restoration within the European political tradition, with a particular focus on its reinterpretation in the contemporary Ukrainian context. It demonstrates how, in the European historical experience, reconstruction extended beyond mere material recovery, combining infrastructural, social, and cultural dimensions. Using the examples of post-war reconstruction of Warsaw, the fall of the Berlin Wall, and the integration of the GDR into the European Community, the study shows that community restoration has always had both political and symbolic significance, aimed at reviving social solidarity and legitimate institutions.

Researchers argue that the phenomenon of polycrisis has become a salient analytical framework for understanding contemporary transformations within the European political space. A polycrisis is not perceived as a mere aggregation of discrete disruptive processes, but rather as a multidimensional system of interconnected economic, social, political, security-related, and value-based threats that mutually reinforce one another and complicate the formulation of effective policy responses. European experiences demonstrate that overcoming such multilayered and persistent challenges requires a shift from reactive crisis management to long-term strategies of resilience and institutional renewal. Case studies and historical analysis indicate that recovery policy constitutes an organic element of the European political tradition. It integrates structural reforms, investments in social capital, and support for local communities with broader projects of modernization and integration. European experiences of reconstruction confirm that it is precisely this combination of comprehensiveness, cross-sectoral coordination, and reliance on local initiatives that ensures sustainable outcomes. In the current context of full-scale war and the polycrisis of the global order, Ukraine requires a similarly multidimensional approach, where physical repair of territories is complemented by the development of new forms of self-organization, democratic integration, and cultural reinterpretation of local communities. The article highlights the role of local initiatives, civic organizations, and volunteer networks, which in times of crisis often assume the functions of formal institutions.

Key words: polycrisis, community and territorial recovery, transformation of the global order, history of European integration, democratic modernization, Ukraine's resilience.

Постановка проблеми. Сучасна полікриза – війна РФ проти України, зміна світопорядку, енергетичні та інформаційні протистояння, кліматичні зміни, продовольча та економічна нестабільність, загрози популізму, міграційні ризики, цифрова нерівність – продемонструвала вразливість і потенціал ЄС, межі його безпеки і демократичної стійкості, а також гостро актуалізувала комплекс проблем стратегічної автономії та системного відновлення громад і територій. І в академічному дискурсі, і в експертному середовищі окреслюється все виразніша необхідність осмислювати процеси полікризи та відновлення у тісному зв'язку, особливо у контексті набутих досвідів і традицій європейської інтеграції в умовах чергових геополітичних зрушень. Для України ця проблематика набуває особливого значення, оскільки процес відбудови не може обмежуватися фізичною репарацією зруйнованих територій, а має охоплювати створення нових моделей самоорганізації та демократичної інтеграції громад у національний і європейський простір. Це не тільки інфраструктурні рішення, це ціннісні перетворення, які потребують змін в безпековій архітектурі світу загалом.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У крайніх випусках авторитетних міжнародних академічних видань (Journal of European Integration, Frontiers in Political Science, Journal of European Public Policy та ін.) вчені приділяють увагу кризовим явищам і відносинам у ЄС: проблема постає як багатовимірний процес з властивими інституційними, політико-комунікативними, соціально-економічними, цифровими, управлінськими, ціннісними та ін. проявами [4; 9; 10]. Водночас, попри все активніше поширення у політичному та академічному дискурсах понять "permacrisis" (перманентної кризи) та "polycrisis" (полікризи), чимало західних джерел, особливо з 2022 року присвячено і антикризовим політикам, які вбачають у сучасних реаліях не тільки загрози руйнації, а й можливість оновлення ЄС, перегляду його місця у майбутньому світовому порядку як своєрідної «політичної лабораторії» нових форм врядування: від спільних механізмів впливу (на зразок ініціатив NextGenerationEU) до більш узгодженої координації та солідарності в оборонній, промисловій, енергетичній політиках [2]. Російсько-українська війна поступово змінює акценти дослідницького пошуку європейських вчених.

Сучасні західні дослідники аналізують наслідки війни не лише як економічний чи інфраструктурний шок, а як багатовимірну кризу, що впливає на соціальні відносини, політичні інститути, міжнародні взаємодії, закладає суперечності у процеси відновлення [1]. Цей підхід важливий для українського контексту, оскільки дозволяє побачити відновлення громад як процес, що поєднує матеріальні, соціальні та культурні виміри.

Теоретичний фундамент для осмислення відновлення як відкритого і невизначеного процесу пропонує соціально-філософський підхід про прихований потенціал соціальних змін [5]. Відновлення громад розглядається як експериментальна практика, де місцеві ініціативи здатні актуалізувати можливості, закладені в суспільстві, і таким чином будувати альтернативні сценарії майбутнього. Зрештою все більшу увагу звертають і на українські досвіди для ЄС, зокрема на урбаністичний вимір відновлення. Наприклад, у праці О. Кушніра наголошується, що українські міста функціонують у режимі гібридного врядування, де офіційні інститути функціонують паралельно з не менш ефективними – неформальними [8]. Така бінарність політичної дії створює унікальний ресурс для відбудови, але і ставить питання про інтеграцію цих практик у загальнодержавну політику антикризового управління територіями.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Загалом слід констатувати, що проблемі криз та кризового управління у політологічній літературі приділено помітно виразніше місце, аніж можливостям і ресурсам політики відновлення. Часом ці категорії навіть не згадуються поряд, відтак надмірне загострення уваги до фіксації криз може створювати небезпечну ілюзію про неспроможності сучасної європейської цивілізації долати актуальні виклики. Тому невирішеною проблемою сьогодення є дискурсивне поєднання досвідів стійкості в умовах криз, воєн, відбудов. Важливо вивчати і фіксувати в політичній історії та рекомендаційних матеріалах для політиків часту взаємообумовленість й паралельність кризових явищ і практик відновлення у соціально-політичному житті.

Формулювання цілей статті. У фокусі статті – теоретико-практична інтерпретація проблем полікриз і відновлення громад у історії європейської інтеграції, політичній традиції західної культури та сучасних українських реаліях. У межах цієї мети постають такі завдання: 1) з опорою на попередні напрацювання охарактеризувати явище полікризи та її викликів для сучасного європейського простору; 2) через ретроспективний аналіз, вивчення окремих кейсів європейської історії окреслити комплексне розуміння політики відновлення, властиве європейській політичній традиції; 3) у світлі досвідів відновлення громад України в умовах російсько-української війни продемонструвати тісний взаємозв'язок сучасних європейських та українських запитів і практик на шляху подолання проявів полікриз, відбудови територій і перспектив євроінтеграції загалом.

Виклад основного матеріалу дослідження. Питання світових полікриз і відновлення громад часто залежить від об'єктивної спроможності комплексного розгляду наслідків війни та пошуку

моделей стійкості, здатних забезпечити довгостроковий розвиток держав, суспільств і територій.

Про явища перманентної кризи та/або полікризи в Європі найчастіше говорять через взаємозв'язок економічних, безпекових, екологічних, соціальних і інших потрясінь. У своїх публікаціях і виступах ми часто наголошуємо, що російсько-українська війна, енергетична невизначеність, екологічна й продовольча нестабільність, дискусії довкола пандемії COVID-19, динаміка і наслідки Brexit, провальні інформаційні кампанії міжнародного примирення, протистояння довкола міграційних процесів і прикордонних територій, виразні на політичному полі Європи здобутки популізму – ці та інші прояви кризи сучасного світопорядку виявили також обмеження інституційної архітектури ЄС, підважують його спроможність розвивати ефективне управління, демократичну легітимність, подальшу інтеграційну траєкторію.

Війна в Європі, особливо після 2022 року стала переломним чинником для внутрішніх процесів у ЄС, загострила як існуючі розбіжності, так кризи регіональних коаліцій. Наприклад, вчені часто згадують історію Вишеградської четвірки, яка тривалий час виступала вагомим політичним блоком у межах ЄС, але за сучасних обставин поступово втрачає свою цілісність на тлі зростання значення безпекових і оборонних питань. Держави V4 демонстрували дієву взаємодію в енергетичній, фінансовій сферах, але агресія РФ концентрувала пріоритети у сфері стратегічної безпеки, відтак оприямилися міждержавні розбіжності. Про фрагментацію всередині коаліції часто говорять через показовий приклад: якщо Польща стала одним із провідних прихильників підтримки України, Угорщина обрала співробітництво з Москвою. Як наголошують сучасні автори, така трансформація свідчить про кризу публічної політики ЄС і через зовнішні загрози, і через внутрішню політичну динаміку; це також змінює загальне ставлення до питань безпеки та ідентичності, змушує шукати нові механізми і моделі співпраці [4].

Загалом про полікризу або про перманентну кризу в ЄС передусім пишуть у зв'язку з суперечностями між державами-членами, з «демократичним дефіцитом», слабкістю механізмів спільного ухвалення рішень і надмірною фрагментацією внутрішнього політичного простору. Стійкість сучасної Європи тепер залежить від здатності інституцій і держав-членів адаптуватися до комплексних багатовимірних конфліктів, у яких економічні, політичні й безпекові виміри взаємно переплітаються та посилюють один одного, гальмують довгострокову інтеграцію.

Однак не лише системне політичне реагування на кризові процеси, але й політика відновлення займає важливе місце в історії європейської циві-

лізації та мусить бути врахована для сьогодення. У XX столітті вона виявляється у різних формах – від післявоєнної реконструкції європейських міст, таких як Варшава, до процесів інтеграції та подолання ментального розриву після падіння Берлінської стіни. У XIX столітті ці приклади слугують подальшій ціннісній основі політичного дискурсу ЄС, коли щоразу відновлення громад розглядається не лише як відбудова матеріальної інфраструктури, а й як відновлення соціальних зв'язків, політичних інститутів і колективної ідентичності. У сучасних умовах ця ідея набуває нового змісту. Європейський Союз через інструменти відновлення та стійкості, через політику згуртованості та інші механізми пропонує моделі, спрямовані на підтримку регіонів і локальних спільнот. Для України, яка переживає масштабні виклики зумовлені війною, звернення до історичного досвіду Європи та сучасних підходів ЄС створює фундамент для формування власної політики відновлення. Переосмислення цієї традиції дозволяє поєднати минулі уроки та актуальні практики з перспективами розвитку українських громад.

Після Варшавського повстання 1944 року понад 85 % Старого Міста було знищено, а відбудова тривала у 1945–1950 рр. зі залученням як державних структур, так і ресурсів мешканців. Реконструкція ґрунтувалася на архівних джерелах та іконографії XVIII століття, що дозволило відтворити архітектурний образ столиці, зберігши середньовічне планування вулиць та ключові споруди, зокрема Королівський замок і міські площі [6]. Ідеологічний вимір цієї реконструкції полягав у тому, що відновлення стало символом національної стійкості та культурної тяглості, адже воно показало здатність польського суспільства відновити ідентичність після спроби її знищення. Разом з тим реконструкція передбачала адаптацію внутрішніх просторів до потреб XX століття, поєднуючи автентичність зі сучасними соціальними вимогами. Таким чином, варшавський досвід показує, що відновлення громади – це не лише фізична реконструкція, але й формування політичного та культурного впливу, що може бути важливим орієнтиром для України.

Ще один кейс – падіння Берлінської стіни 9 листопада 1989 року, що стало символом не лише територіального об'єднання Німеччини, а й стартом кардинальних змін у всій Центрально-Східній Європі. Це важливий історичний момент, за яким слідував розпад Радянського Союзу та кінець холодної війни, хоча процеси, що передували 1989-му, були складними й тривалими. Падіння стіни було кульмінацією численних економічних, політичних і соціальних метаморфоз, що розпочалися ще в 1950-1960-х роках, коли країни Центрально-Східної Європи, під контролем Радянського Союзу, намагались пристосувати

комуністичну економіку та політичну систему до складних викликів того часу. Проте, система централізованого планування, зокрема у таких країнах, як Східна Німеччина, Польща та Чехословаччина, продовжувала гальмувати розвиток через перерозподіл ресурсів, штучне завищення планових показників, обмеження економічних можливостей, що врешті призвело до економічної стагнації в 1980-1990-х роках. Реформи Горбачова у напрямку «перебудови» та гласності сприяли політичним змінам не лише у СРСР, але й зростанню протестних думок у більшості країн «соціалістичного блоку», де прагнули політичної лібералізації. У ході цих трансформацій в Польщі у червні 1989 року відбулись перші частково демократичні вибори, що стали патерном для інших комуністичних країн, зокрема Угорщини та Чехословаччини. Припинення чинності Варшавського договору у 1991 році та економічної допомоги з боку СРСР призвели до низки соціально-політичних подій, що змінили глобальну політичну картину світопорядку. Відтак суттєвою стає роль ЄС у економічній та політичній трансформації, зокрема у процесах демократизації країн, що приєдналися до союзу після падіння стіни [3]. Загалом у цьому прикладі бачимо, як політика відновлення європейського простору осмислюється через символічні події, але охоплює глибинні, паралельні та тривалі трансформації, які одночасно розгортаються в економічній, соціальній, політичній площинах та розвивається у площині європейської інтеграції, демократизації та глобалізації.

Переосмислення сучасними дослідниками інтеграції НДР до європейської спільноти також демонструє, що спосіб відновлення політичної єдності Європи після 1989 р. визначався логікою «високої політики»: безпекова ставка та баланс сил переважили процедурну «нормативність» розширення. На емпіричному рівні відтворюється послідовність рішень, у якій «take-it-or-leave-it» – стратегія Бонна, заснована у 10-пунктовій програмі канцлера, поставила партнерам бінарну дилему – автоматична інтеграція території НДР до демократичної Європи або ризик одностороннього курсу ФРН із подальшою дестабілізацією європейської структури безпеки. Ключовим юридичним каналом фіксується ст. 23 Основного закону ФРН, яка забезпечувала шлях приєднання НДР до чинного правопорядку Європейської спільноти поза стандартною процедурою вступу, а політичне рішення про таку інтеграцію було схвалене на позачерговій Європейській раді у квітні 1990 р. [7]. Теоретично це узгоджується з неокласичним реалізмом: розширення постає як інструмент перерозподілу ризиків безпеки та швидкої правової уніфікації, що задає рамки для подальшої соціально-інституційної реконструкції вже в межах європейського співтовариства. Такий історичний приклад може

допомогти побудувати напрямок сьогоденних дебатів про розширення на тлі повномасштабного вторгнення Росії в Україну, підкреслюючи релевантність висхідної моделі прийняття рішень для нових сценаріїв європейської інтеграції.

Політика відновлення громад завжди було в центрі європейської політичної історії. У післявоєнній Європі громади ставали не лише об'єктом фізичної реконструкції, а й центром відновлення політичної ідентичності, соціальної солідарності та колективної пам'яті. Загадані приклади відбудови Варшави після Другої світової війни чи суспільної інтеграції після падіння Берлінської стіни свідчать про те, що успіх відновлення залежав від здатності поєднати державні інституції та активне суспільство знизу. Саме це історичне підґрунтя дозволяє розглядати сучасну Україну в ширшому європейському контексті – як країну, де громади є основними суб'єктами стійкості й майбутньої відбудови. У дослідженні О. Кушніра показано, що в умовах війни саме громади формують різноманітні моделі локального врядування, в яких формальні й неформальні інституції співпрацюють у гнучких конфігураціях. Наприклад, у Вінниці та Луцьку домінує роль муніципальних органів, здатних організувати базові сервіси, забезпечити життєдіяльність та координувати допомогу. Водночас у Миколаєві можна спостерігати гібридну модель, де офіційні структури співіснують із потужними громадськими ініціативами. Показовим є випадок Сум, де неформальні актори – волонтери, релігійні громади, локальний бізнес – взяли на себе провідну функцію у врегулюванні кризових ситуацій, часто компенсуючи слабкість або обмеженість формальних органів влади. Застосована автором методологія «репертуарних ґраток» показала, що легітимність і ефективність інституцій у воєнний час визначається не так їх формальним статусом, як здатністю відповідати на нагальні потреби громади. Там, де місцеві ініціативи проявляли гнучкість і здатність до швидкої мобілізації, вони ставали так само важливими, як і офіційні адміністративні структури. Це суттєво змінює уявлення про врядування: держава більше не є єдиним центром влади, а громада постає активним учасником і навіть лідером у забезпеченні стійкості [8].

Отже, процеси і полікризи, і відновлення як складні політологічні, економічні та безпекові категорії осмислюються сучасними європейськими та загальнозахідними вченими у тісному зв'язку з Україною. Аналіз впливу сучасної російсько-української війни на політичну й економічну динаміку дає зрозуміти, що масштаби деструкцій виходять далеко за рамки стандартних уявлень про військові конфлікти як тимчасові шоки. Британські дослідники саме на уроках з України підкреслюють, що сучасна війна призводить не лише до зниження ВВП чи руйнування виробни-

чих потужностей, а й до глибоких трансформацій у сфері зайнятості, фінансів, соціальної структури. Європейська академічна спільнота переосмислює масштаби сучасної кризи та ймовірні загрози, адже йдеться про перерозподіл трудових ресурсів, втрату людського капіталу, масову міграцію та мобілізацію як суттєві виклики для ринку праці; як фінансовий сектор зіткнувся з необхідністю екстреного пристосування до умов надзвичайної невизначеності (зміна кредитних практик та реструктуризації боргів) [1]. Така ситуація дозволяє стверджувати, що воєнна економіка функціонує у стані постійної адаптації, у тих випадках, де традиційні інструменти політики мають обмежену дієвість. У цьому контексті український досвід набуває особливого значення для ширшої дискусії про відновлення громад і політичні рішення кризових періодів.

У західній науковій дискусії про відновлення громад як спільнот активних, ефективних, спроможних – важливо взяти до уваги тезу Л. Голдмана про те, що майбутнє не можна розглядати як єдиний лінійний проект поступу, а слід мислити його у множині можливих траєкторій у майбутньому, що народжуються зі взаємодії минулого та теперішнього. Такий підхід виходить із критики «презентизму» популярного європейського мислителя Ф. Артога, який вбачав у сучасності домінування «вічного тепер», де майбутнє сприймається радше як загроза, ніж як обіцянка. На противагу цьому Л. Голдман, спираючись на іншого відомого соціально-політичного філософа Е. Блоха, наголошує на «несинхронності синхронного», тобто співіснуванні різних історичних часовостей, які відкривають простір для різноманітних варіантів розвитку. З цього погляду відновлення громад постає не як повернення до уніфікованого минулого, а як експериментальна практика, що здатна поновити потенціали, приховані у соціальних формах, і переводити їх у конкретні можливості для майбутнього. Такий підхід дозволяє осмислювати місце самоврядування як процес співтворення майбутнього, у якому надія є не утопічною ілюзією, а практичним принципом соціально-політичної дії [5]. Для українського контексту це означає, що реконструкція місцевих спільнот не може бути лише явищем збереження традиції: вона вимагає активного пошуку нових форм самоорганізації, які спроможні вивільняти «ще-не» (термін автора, застосований у контексті сфери нереалізованих, але потенційно можливих форм буття та розвитку) та конструювати множинні образи прийдешнього, безумовно в рамках чинного національного законодавства.

Загалом ідея відновлення, за таких умов, переосмислюється не тільки через централізовані, директивні рішення. Емпіричні дані показують, що стійкість формується і через державне втру-

чання, і завдяки місцевим механізмам взаємодопомоги та інноваційним практикам бізнесу, які компенсують структурні втрати. Саме ці механізми дозволяють розглядати відновлення не як просте повернення до довоєнного стану, а як процес багаторівневої перебудови, де поєднуються елементи стабілізації та пошуку нових соціально-економічних і громадсько-політичних форм [1]. Відтак, вивчення українського досвіду надає перспективи для переосмислення моделей післявоєнного розвитку в Європі та пропонує цінний матеріал для формування політик, спрямованих на підтримку стійкості у довгостроковій перспективі.

Висновки і перспективи подальших розвідок у цьому напрямі. Проведене дослідження дає змогу стверджувати, що феномен полікризи став виразною аналітичною рамкою для осмислення сучасних трансформацій європейського політичного простору. Полікриза постає не як сукупність окремих негативних процесів, а як багатовимірна система взаємопов'язаних економічних, соціальних, політичних і безпекових загроз, що взаємно підсилюють одна одну та ускладнюють вироблення ефективних рішень. Європейський досвід останніх десятиліть підтверджує, що подолання таких багатошарових викликів вимагає переходу від реактивного кризового менеджменту до довгострокових стратегій стійкості та інституційного оновлення.

Ретроспективний аналіз і розгляд історичних кейсів продемонстрували, що політика відновлення є органічною частиною європейської політичної традиції. Вона завжди поєднувала структурні реформи, інвестиції в соціальний капітал і підтримку місцевих громад із ширшими проектами демократичної модернізації та ціннісної інтеграції. Європейська історія відбудови – від повоєнних практик до сучасних механізмів солідарності – підтверджує, що саме комплексність, міжсекторальність і опора на локальні ініціативи забезпечують сталі результати.

Опосередкований аналіз окремих українських досвідів відновлення громад у контексті російсько-української війни засвідчив глибоку синхронність українських потреб зі сучасними європейськими підходами до подолання полікриз. Україна, перебуваючи в умовах масштабних руйнувань і постійних безпекових загроз, одночасно відтворює ключові європейські принципи відбудови: стратегічність, децентралізацію, участь громад та спрямованість на зміцнення інституційної спроможності. Східно-європейські кейси підтримки, партнерства громад, а також залучення європейських фондів підтверджують, що українська модель відновлення поступово інтегрується в ширшу архітектуру європейської політики стійкості.

Зрештою, взаємозв'язок між європейським досвідом подолання полікриз та українською прак-

тикою відновлення свідчить про спільність стратегічних орієнтирів і підсилює перспективи євроінтеграції, а також загалом затребувані перспективи подальших досліджень. Українські громади, демонструючи адаптивність, ініціативність, самоорганізацію, фактично стають частиною європейського простору рішень. Це дає підстави стверджувати,

що політика відновлення має стати предметом системного політологічного дослідження, міжнародних міждисциплінарних академічних проєктів – як відповідь прогресивної інтелектуальної спільноти на руйнування війни та ще один важливий канал комунікації на шляху спільних зусиль до модернізації України та її майбутнього в ЄС.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Bocquillon P., Doyle S., Mason R., Park S., Rosina M. The effects of wars: Lessons from the war in Ukraine. *Policy Studies*. 2024. Vol. 45(3-4). P. 261–281. <https://doi.org/10.1080/01442872.2024.2334458>
2. Crespy A., Tiago M., Schmidt V. Beyond 'Responsibility vs. Responsiveness': Reconfigurations of EU Economic Governance in Response to Crises. *Journal of European Public Policy*. February 17, 2024. P. 1–25. <https://doi.org/10.1080/13501763.2024.2316286>.
3. Dabrowski M. A special historical analysis: Europe's 35-year journey since the fall of the Berlin Wall. *Bruegel*. 2024.11.06. URL: <https://www.bruegel.org/analysis/special-historical-analysis-europes-35-year-journey-fall-berlin-wall> (дата звернення: 01.11.2025).
4. Eihmanis E. EU transnational coalitions in polycrisis: The Visegrád-4 before and after the Russo-Ukrainian war. *Journal of European Public Policy*. June 6, 2024. P. 1–25. <https://doi.org/10.1080/13501763.2024.2357268>.
5. Goldman L. Experimentation and the future(s) of political hope. *European Journal of Social Theory*. 2024. Vol. 27(2). P. 314–331. <https://doi.org/10.1177/13684310241229653>
6. Historic centre of Warsaw. *UNESCO*. UNESCO. World Heritage Convention URL: <https://whc.unesco.org/en/list/30/> (дата звернення: 01.11.2025).
7. Klein A. Enlargement as high politics: New insights on the integration of the German Democratic Republic into the European Community. *The British Journal of Politics and International Relations*. 2025. Vol. 27(4), P. 1363–1384. <https://doi.org/10.1177/13691481241292986>
8. Kushnir O. Ukraine's cities during and after the war: Formal and informal institutions in regional governance. *Journal of Contemporary European Studies*. 2025. P. 1–26. <https://doi.org/10.1080/14782804.2025.2544045>
9. Kyriazi A. Framing the EU Polity: How Commission Presidents Address Crises and Shape the Union. *Journal of European Integration*. March 15, 2025. P. 1–21. <https://doi.org/10.1080/07036337.2025.2476472>
10. Papadakis N., Tzagkarakis S., Franke M. Editorial: Public Policies in the Era of PermaCrisis. *Frontiers in Political Science*. January 24, 2025. Vol. 7. <https://doi.org/10.3389/fpos.2025.1555060>.

Дата першого надходження рукопису до видання: 27.11.2025

Дата прийнятого до друку рукопису після рецензування: 11.12.2025

Дата публікації: 31.12.2025